

et duurde hooguit een paar uur tot het woord 'tbs' viel in combinatie met Michael P. De politie had in de middag van 9 oktober 2017 bekend gemaakt dat hij was opgepakt op verdenking van betrokkenheid bij de vermissing van Anne

Faber. Die dag nog doken journalisten P.'s eerdere veroordeling op. Hij had twee tienermeisjes verkracht, maar kreeg geen tbs, omdat hij weigerde mee te werken aan het onderzoek.

Met een terbeschikkingstelling wil de overheid mensen met een psychiatrische stoornis die een ernstig delict hebben gepleegd en nog steeds een risico vormen voor de samenleving niet uit het oog verliezen. Iemand komt pas uit de kliniek als de behandeling is afgerond.

De woede over het gegeven dat zo'n gevaarlijke man als P. (28) daar kennelijk niet onder viel, klonk na de moord op Faber volop. Een petitie die sprak over een 'falend rechtssysteem' werd dik 400.000 keer ondertekend. En vorige week nog schreef de vader van Faber in een opiniestuk in *de Volkskrant* dat de dood van zijn dochter voorkomen had kunnen worden

als het gerechtshof de signalen van een psychische stoornis bij P. niet had genegeerd.

Ook vandaag en morgen tijdens de rechtszaak tegen P. zal tbs opnieuw in de lucht hangen. Deskundigen die P. onderzochten in het Pieter Baan Centrum bespreken volgens de planning vanmiddag hun resultaten. Zij geven advies, het oordeel is aan de rechtbank. Maar zelfs P.'s eigen advocaten gaan ervan uit dat het tbs zal worden, zeiden ze tegen het AD.

Die roep om tbs is best even wennen, zegt Harry Beintema, de voorzitter van TBS Nederland, de vereniging die de klinieken vertegenwoordigt. "Meestal is het andersom. Dan

wordt tbs juist gezien als het probleem. Dat is meestal na een incident in een tbs-kliniek."

Er bestaan een hoop misverstanden over de tbs-praktijk, concludeerde een werkgroep al eens, die in 2014 in opdracht van het ministerie het systeem onder de loep heeft genomen. In de maatschappij bij burgers, die vol onbegrip reageren als tbs'ers met verlof gaan en al helemaal als er tijdens dat verlof iets misgaat. Maar ook bij verdachten die weigeren aan onderzoek mee te werken, uit angst dat ze nooit meer uit het moeras van de verplichte behandelingen komen.

1 Terbeschikkingstelling is niet gezellig

Zuiver juridisch gezien is tbs geen straf, maar een maatregel. Niet-juristen zullen denken: en dus? Een veroordeling tot tbs met dwangverpleging betekent dat een verdachte zich verplicht moet laten behandelen, dat 's avonds de deur van de kamer op slot gaat en dat iemand alleen buiten de hoge hekken van de kliniek mag komen als de behandelaars en een speciale commissie daar toestemming voor geven. Dat klinkt, met andere woorden, best als een straf.

Toch is dat juridische verschil niet geheel onbelangrijk. Vaak gaat een tbs-oplegging gepaard met een veroordeling tot celstraf. Dat gebeurt vanwege de behoefte aan genoegdoening, als iemand een ernstig misdrijf heeft gepleegd. De tbs-maatregel die daarop volgt, heeft die functie niet. Het doel is resocialisatie via behandeling, een manier om verdachten met een stoornis weer veilig terug de samenleving in te sturen.

'Gezellig' wil Robbert-Jan Verkes, hoogleraar forensische psychiatrie aan

de Radboud Universiteit Nijmegen, een tbs-kliniek niet noemen. Maar er wordt wel veel gedaan om een veilige sfeer te creëren. "Je woont er op een afdeling, er is dagbesteding, er wordt gewerkt en geleerd en er is sociale interactie tussen patiënten. Zo kunnen er onder begeleiding sociale vaardigheden worden geoefend. Dat is het verschil met een gevangenis."

De tendens vooral vergelding belangrijk te vinden, neemt steeds meer de overhand, merkt Beintema. "Ik begrijp de behoefte aan vergelding, maar vanuit het behandelingspunt is eerst een lange celstraf niet altijd de beste keuze. In de gevangenis is het toch vooral de tijd uitzitten en wordt iemand niet behandeld. Daardoor kan het zijn dat de problemen juist groter worden."

Verkes denkt dat het vanwege deze behoefte aan vergelding goed is dat een tbs-maatregel in de samenleving als straf wordt gezien. "Dat is nodig om het geaccepteerd te houden."

'Celstraf is voor een behandeling niet altijd de beste keuze'

Ernstige incidenten in een tbs-verlof, 2016

0

van 40.000 verloven

2 Tbs kan ook kort duren

De "Taskforce behandelduur tbs", die sprak over het imagoprobleem van de tbs-maatregel, was niet voor niets in het leven geroepen. Na een aantal incidenten met tbs'ers die op verlof ernstige misdrijven pleegden, was de branche zo in de kramp geschoten, dat de gemiddelde behandelduur opliep tot dik tien jaar. Met als gevolg dat meer verdachten weigerden mee te werken aan het onderzoek, uit angst niet meer uit de kliniek te komen. Met andere woorden: de extreme voorzichtigheid schoot z'n doel voorbij.

Dus moest de gemiddelde behandelduur worden teruggebracht naar acht jaar in 2018. Dat is gelukt. Sterker nog, inmiddels zit een tbs'er zo'n 7,5 jaar in de kliniek. "Bij behandelaars bestaat nu het idee dat dat de ondergrens wel is", zegt Beintema.

Niet alleen de gemiddelde behandelduur neemt af, ook het aantal mensen dat op de beruchte longstay zit, is teruggelopen. Op dit moment gaat hem om zo'n honderd mensen. Dat waren er in 2009 nog 191.

Ook dat is het gevolg van beleid, zegt hoogleraar Verkes. "In de tbs-longstay kom je terecht als behandelaars denken dat je echt te gevaarlijk bent om naar buiten te gaan. Maar je hebt bijvoorbeeld mensen met schizofrenie, die

alleen gevaarlijk zijn als ze psychotisch zijn, maar voor wie de allerhoogste vorm van beveiliging niet meer nodig is als de stoornis onder controle is. Eerst zaten zij nog wleens in de longstay. Nu wordt er vaker gekozen voor een ggz-instelling, waar ze meer vrijheid hebben, maar ook de noodzakelijk begeleiding."

De vraag is of die kortere behandelduur ook effect heeft op het aantal weigeraars. Marleen Nagtegaal, die onderzoek doet op het gebied van tbs aan het Wetenschappelijke Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van justitie en veiligheid: "In recent onderzoek is aan 21 weigerende verdachten gevraagd waarom ze niet wilden meewerken. Geen van hen noemde angst voor de tbs-maatregel expliciet als reden. Wel zeiden 19 van de 21 verdachten dat zij weigerden op advies van hun advocaat."

Want eerlijk is eerlijk: wie een tbs-maatregel opgelegd krijgt, is daar hoe dan ook wel even zoet mee. Beintema: "Ook nadat de behandeling in de kliniek is gestopt, worden mensen begeleid en moeten ze zich aan bepaalde voorwaarden houden. Dat natraject kan nog lang duren, soms wel tien jaar."

'Ik heb soms het idee dat we verwachten dat er nooit meer iets ergs gebeurt. Dat is helaas onmogelijk.'

Ex-tbs'ers die ernstig de fout ingaan

6,3

procent

3 Wie niet meewerkt, kan ook tbs krijgen

Dat rechters en deskundigen worstelen met verdachten die weigeren mee te werken aan een onderzoek, lees je bijna letterlijk terug in het vonnis waarin Michael P. in 2010 wordt veroordeeld vanwege een dubbele verkrachting. De maatschappij moet lang tegen deze man worden beschermd, vonden de rechters. Toch bleef tbs uit, omdat een beeld van zijn psyche niet was te geven. P. wilde niets prijsgeven.

Dat de rechter in zo'n geval alsnog besluit tbs op te leggen, gebeurt in de praktijk niet vaak. Als deskundigen zich al niet kunnen uitspreken over een eventuele stoornis, hoe moet de rechter dat dan doen? De wet vereist dat voor een tbs-maatregel sprake is van een stoornis, die samenviel met het delict.

Er moeten daarom meer middelen komen om een beeld te krijgen van een persoon, vond de politiek. Zo kregen deskundigen tot nu toe vanwege het beroepsgeheim geen inzage in iemands medische dossier. Vanaf komende ja-

nuari komt daar door een nieuwe wet verandering in. In de hoop dat informatie over bijvoorbeeld eerdere behandeling bij de psychiater of opvang bij de crisisdienst, een beter beeld geeft van de verdachte.

Het Pieter Baan Centrum, de plek waar verdachten worden onderzocht, heeft sinds april 2017 een speciale afdeling ingericht voor weigeraars. Daar wordt bijvoorbeeld extra ingezet op observatie, in de hoop meer te weten te komen over eventuele stoornissen. De eerste resultaten zijn optimistisch. Het lukte deskundigen om van bijna de helft van de weigeraars toch een conclusie trekken over een stoornis – voor de opening van deze afdeling was dat ongeveer bij een derde van de weigeraars het geval.

"Je moet wel heel gecontroleerd zijn wil je in zo'n situatie echt niets van jezelf laten zien", zegt Verkes. "Die mensen zitten ertussen, maar van de meeste weigeraars is het best mogelijk door observatie enig beeld te krijgen."

4 Tbs is geen wondermiddel

Over het antwoord op de vraag of de moord op Anne Faber was voorkomen als P. in 2010 tbs had gekregen, valt slechts te speculeren. We weten niet hoelang hij behandeld zou zijn, of die behandeling zou zijn aangeslagen en of hij zich zou hebben gedragen tijdens zijn verlof.

Los van de zaak-P. is recidive van ex-tbs'ers wel degelijk een maatstaf voor de kwaliteit van de terbeschikkingstelling, stelde de Taskforce behandelduur tbs. Sterker nog, met het aantal incidenten tijdens verlof is het misschien wel de enige cijfermatige manier om een beeld te krijgen van het functioneren van het systeem.

Om met dat laatste te beginnen: dagelijks gaan er vele tientallen tbs'ers met verlof. Volgens de laatste cijfers van het ministerie waren er in 2016 meer dan 40.000 zogenoemde verlofbewegingen – denk aan patiënten die begeleid en onbegeleid op pad gaan – en werden 32 'ontrekkingen' gemeld. Wat zoveel betekent als: iemand kwam niet op tijd terug. Ernstige incidenten of tbs'ers die echt wegbleven, waren er dat jaar niet.

Gaat het om recidive – het aantal ex-tbs'ers dat opnieuw de fout in gaat – dan zijn de deskundigen ook lovend. Na drie jaar op vrije voeten heeft 6,3 procent opnieuw een ernstig misdrijf ge-

pleegd, waar volgens de wet opnieuw tbs op zou kunnen volgen. Bij mensen die alleen een gevangenisstraf kregen, is dat percentage veel hoger – al zijn die twee zaken zeker niet een-op-een te vergelijken, waarschuwt Nagtegaal van het WODC. Daarvoor verschilt de populatie van tbs-klinieken te sterk van die in detentie. Denk alleen al aan de beroepsstrafrecht die celstraf als bedrijfsrisico ziet en die na de straf gewoon doorgaat.

Het inschatten van de kans dat iemand opnieuw de fout in gaat, is een van de moeilijkste dingen van zijn vak, zegt Beintema, behalve voorzitter van TBS Nederland ook werkzaam bij de Groningse Van Mesdagkliniek. "Ik heb soms het idee dat de samenleving verwacht dat er nooit meer iets ergs gebeurt. Dat is onmogelijk. Hoe graag ik ook zou willen dat de recidive nul procent was, elke patiënt is anders, de omgevingsfactoren zijn anders en je kunt niet in de toekomst kijken hoe de wereld er dan uitziet."

Beintema relativeert liever. "De kans dat je in Nederland slachtoffer wordt van een ernstig misdrijf, is heel klein, helemaal als je je niet met criminaliteit als drugshandel bezighoudt. Wat onverlet laat dat het verschrikkelijk is dat onschuldige mensen soms toch iets ergs overkomt."